

CİNAYƏT-PROSESSUAL HÜQUQ

CİNAYƏT PROSESİNDƏ DISPOZİTİVLİK PRİNSİPİNİN ELEMENTİ KİMİ MÜLKİ İDDİA VERMƏK HÜQUQU HAQQINDA

Qəhrəman Cəfərov*

Xülasə

Cinayət prosesində mülki iddia vermək dispoziitiv xarakterli hüquqlardan biridir. Cinayət mühakimə icraatı zamanı mülki iddia cinayət təqibi başlanandan məhkəmə istintaqı başlanadək istənilən an verilə bilər. Tərədilmiş cinayət haqqında ərizə və ya müvafiq şikayət verməklə mülki iddia da eyni zamanda verilə bilər. Cinayət mühakimə icraatı zamanı mülki iddia təqsirləndirilən şəxsə və ya onun əməlinə görə üzərinə əmlak məsuliyyəti qoyula bilən şəxsə verilir. Cinayət mühakimə icraatı zamanı mülki iddianın əsasını və iddia tələbinin məbləğini dəqiqləşdirmək zəruri olduqda müvafiq fiziki və ya hüquqi şəxs məhkəmə baxışında cinayət prosesi tərəflərinin çıxışı başlanandanadək mülki iddiasına əlavələr və dəyişikliklər etməyə haqlıdır.

Açar sözlər: *cinayət prosesi, hüquq, dispoziitivlik, mülki iddia, təhlil, qanun.*

Azərbaycan Respublikasının cinayət prosesində cinayət törətməkdə ittiham olunan şəxsin təqsirinin sübut edilməsi və cinayət törətməsi sübut edilmiş şəxsin barəsində cinayət-hüquqi tədbirlərin tətbiqi məsələlərinin həlli ilə yanaşı, cinayət əməli nəticəsində dəymiş zərərin əvəzinin ödənilməsi məsələsinin də cinayət mühakimə icraatı daxilində həllinə yol verilir. Bu məsələnin həlli cinayət mühakimə icraatında mülki iddia institutu vasitəsilə mümkündür.

Mülki iddia cinayət əməli nəticəsində dəymiş zərərin əvəzinin ödənilməsi barədə zərər vurmuş şəxsə və ya onun əməlinə görə üzərinə maddi məsuliyyət qoyula biləcək şəxsə yönəlmiş tələbdir. Mülki iddia maddi məsuliyyətin realizə vasitəsidir. Bəzən hesab edilir ki, mülki mühakimə icraatının zərərin ödənilməsi ilə əlaqədar olan qayda və prinsiplərini mexaniki olaraq cinayət prosesinə tətbiq etmək olmaz, çünki bu hüquq sahələrinin hər biri predmetinə və hüquqi tənzimləmə metoduna görə digərindən fərqlənir və müstəqil sahəvi qayda və prinsiplərə malikdir, lakin nəzərə almaq lazımdır ki, mülki iddia üzrə icraatın cinayət mühakimə icraatı ilə birləşdirilməsi zaman qənaətinə səbəb olur və cinayət prosesində zərərçəkmiş şəxsin hüquqlarının əlavə təminatı kimi çıxış edir [1, s.371]. Mülki iddianın verilməsi cinayət prosesində yol verilən olsa da, o, hər zaman mülki-hüquqi xarakterli bir institut olaraq qalır və bu səbəbdən də, mülki iddia vermək hüququ cinayət mühakimə icraatında da özünün dispoziitiv xarakterini saxlayır.

Mülki iddia vermək hüququnun dispoziitiv xarakteri Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Məhkəməsi Plenumunun bir sıra qərarlarında aşağıdakı kimi izah edilmişdir. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Məhkəməsi Plenumunun “L.İ.Binnətovanın şikayəti üzrə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Mülki

---

* hüquq üzrə fəlsəfə doktoru, Bakı Dövlət Universitetinin Cinayət prosesi kafedrasının dosenti

işlər üzrə məhkəmə kollegiyasının 5 iyun 2007-ci il tarixli qərarının Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və qanunlarına uyğunluğunun yoxlanılmasına dair” 8 may 2008-ci il tarixli Qərarında qeyd edilir ki, dispoziitivlik prinsipi işdə iştirak edən şəxslərin, ilk növbədə tərəflərin iş materiallarından və prosesual hüquqlardan maraqlarına uyğun sərbəst istifadə etməsinin mümkünlüyünü nəzərdə tutur. Buna uyğun olaraq iddianın qaldırılması, onun əsasının və predmetinin müəyyənləşdirilməsi, habelə iddiadan imtina edilməsi iddiaçının iradəsindən asılıdır. Barışıq sazişinin bağlanması, çıxarılmış məhkəmə aktı ilə razılaşılması və ya ondan şikayət verilməsi hər iki tərəfin iradəsi əsasında müəyyən olunur. İddianın etiraf edilməsi (qəbul edilib-edilməməsi), habelə iddia müddətinin tətbiq olunub-olunmaması isə cavabdehin mövqeyindən asılıdır. Tərəflər öz hüquqlarının müdafiəsi üsullarını müstəqil şəkildə özləri seçə bilərlər, məhkəmə isə mülki məhkəmə icraatının prinsiplərini, maddi və prosesual hüquq normalarını rəhbər tutaraq yalnız ədalət mühakiməsi funksiyasını həyata keçirir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Mülki-Prosesual Məcəlləsinin 372-ci maddəsinin apellyasiya baxışının hədləri barədə müddələrinin həmin Məcəllənin 372.1 və 372.7-ci maddələrinin tələbləri baxımından şərh edilməsinə dair” 20 may 2011-ci il tarixli Qərarında göstərilir ki, dispoziitivlik prinsipi işdə iştirak edən şəxslərin prosesin əmələ gəlməsi, gedişatı və sona yetməsi ilə əlaqədar öz hüquqları barəsində sərbəst sərəncam verməkdə ifadə olunur. Bu prinsipə əsasən hakim deyil, yalnız tərəflər mülki prosesin başlanması, onun predmetinin dairəsi və mülki prosesin yekunlaşdırılması barədə qərar qəbul edir. Proses məhkəmənin publik iradəsindən deyil, tərəflərin iradəsi və fəallığından asılı olaraq həyata keçirilir. Belə ki, iş yalnız şəxsin ərizə və ya şikayəti əsasında başlanır (MPM-in 5.1-5.3-cü maddələri). İddiaçı iddiadan imtina edə bilər, cavabdeh iddianı etiraf edə bilər, tərəflər məhkəmə işini barışıq sazişi bağlamaqla tamamlaya bilər (MPM-in 5.4, 52.1-51.3-cü maddələri). Apellyasiya icraatında dispoziitivlik prinsipi özünü onda biruzə verir ki, birincisi, apellyasiya icraatı yalnız apellyasiya şikayəti əsasında başlanılır. Belə şikayət olmadığı halda apellyasiya icraatı başlanıla bilməz. İkincisi, apellyasiya şikayətini vermiş şəxs işin apellyasiya instansiyasında baxılma hədlərini müəyyən edir. Apellyasiya instansiyası məhkəməsində iş baxılmanın hədlərini həmçinin dispoziitivlik prinsipinin mahiyyətini təşkil edən “neeatjudex ultra petitapartium” - “məhkəmə tərəflərin irəli sürdüyü tələblərdən kənara çıxmamalıdır” tələbi müəyyən edir. Bu tələb məhkəmənin qətnaməsindən şikayət verilməsi mərhələsində “temtumdevolutumqantumappelatum” - “nə qədər şikayət - o qədər qərar” qaydasına çevrilir. Nə qədər ki, dispoziitivlik prinsipinə uyğun olaraq tərəflər prosesin taleyini həll edir, icraat işdə iştirak edən şəxslərin təşəbbüsü ilə başlanılır və dayandırılır, iş baxılmanın düzgünlüyü məsələsi yalnız maraqlı şəxslər tərəfindən verilən şikayətlərdə mübahisələndirilir və şikayət maneəsiz olaraq geri götürülə bilər, ərizəçinin maraqları ikinci plana keçirilə bilməz. Buna görə də, apellyasiya instansiyası məhkəməsi birinci instan-

siya məhkəməsinin qətnaməsini yalnız mübahisələndirilən hissədə yoxlayır. Bununla əlaqədar olaraq, apellyasiya instansiyası məhkəməsi qətnamənin mübahisələndirilməyən hissəsinə toxunmamalıdır. Qətnamənin tərəflərin mübahisələndirilməyən, onun əsaslılığını şübhə altına alınmayan hissədə ləğv edilməsi və ya dəyişdirilməsidispoziitivlik və çəkişmə prinsipinin pozulması kimi qiymətləndirilməlidir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsi Plenumunun “Azərbaycan Respublikası Mülki-Prosessual Məcəlləsinin 420-ci maddəsinin şərh edilməsinə dair” 28 fevral 2012-ci il tarixli Qərarında qeyd edilir ki, hüququn hamılıqla qəbul olunmuş dispoziitivlik adlanan prinsipi onu nəzərdə tutur ki, müdafiə üçün məhkəməyə müraciət etmək və ya etməmək, iddia qaldırmaq və onu geri götürmək, yaxud da tələb olunan müdafiənin həcmi müəyyən etmək şəxsin özündən asılı olmalıdır. Bundan irəli gələrək, öz məqsədinə nail olmaq üçün prosessual vasitələri seçmək də onun sərbəst sərəncamında olmalıdır. Müvafiq olaraq, ona aid qərardan yuxarı, o cümlədən kassasiya məhkəməsinə şikayət vermək və ya onunla razılaşmaq, kassasiya şikayətini vermək və ondan imtina etmək, qərarı tam və ya qismən mübahisələndirmək də şəxsin sərbəst iradəsindən asılıdır. MPM-də kassasiya məhkəməsinə öz təşəbbüsü ilə məhkəmə aktlarının şikayətləndirilməyən hissəsinin qanuniliyinin yoxlanılması səlahiyyəti verilməmişdir. Bu baxımdan, kassasiya məhkəməsinin öz təşəbbüsü ilə qərarı mübahisələndirilməyən hissədə yoxlaması Konstitusiyanın 60 və MPM-in 4-cü maddələrindən irəli gələn dispoziitivlik prinsipinə ziddir.

CPM-in 89.1-ci maddəsinə əsasən, cinayət qanunu ilə nəzərdə tutulmuş əməl nəticəsində maddi ziyan vurulması qənaətinə gəlməyə kifayət qədər əsaslar olduqda onun cinayət mühakimə icraatı qaydasında ödənilməsi barədə cinayət işinin icraatı zamanı iddia vermiş fiziki və ya hüquqi şəxs mülki iddiaçı qismində tanınır.

Göründüyü kimi, cinayət prosesində mülki iddia, hər şeydən əvvəl, cinayət əməli nəticəsində dəymiş zərərin əvəzinin ödənilməsinə xidmət edən bir institutdur. Razılaşmaq lazımdır ki, cinayət mühakimə icraatı çərçivəsində zərərin əvəzinin ödənilməsinin şəxsiyyətin hüquq və azadlıqlarının Konstitusiyada təsbit edilmiş prioritetinin təminatı baxımından böyük əhəmiyyətə malikdir. Cinayət prosesində zərərin əvəzinin ödənilməsi cinayət işi üzrə icraat hüddudlarında fiziki və hüquqi şəxslərin cinayət, yaxud cinayət prosesini həyata keçirən orqanın səhvi və ya sui-istifadəsi nəticəsində pozulmuş hüquqlarının (maddi, mənəvi, fiziki ziyan) CPM-in müddəalarına uyğun şəkildə və CPM-in müddəaları ilə ziddiyyət yaratmadığı halda digər hüquq sahələrinin müddəalarına uyğun şəkildə bərpa edilməsi üzrə fəaliyyətdir [2, s.18].

CPM-in 183-cü maddəsinin müddəalarına əsasən, cinayət mühakimə icraatı zamanı mülki iddia cinayət təqibi başlanandan məhkəmə istintaqı başlananaqədək istənilən an verilə bilər. Tərədilmiş cinayət haqqında ərizə və ya müvafiq şikayət verməklə mülki iddia da eyni zamanda verilə bilər. Nəzərə almaq lazımdır

ki, qanunun tələblərinə görə, cinayət mühakimə icraatı zamanı mülki iddia yalnız yazılı formada verilə bilər. İddia ərizəsində hansı cinayət təqibi üzrə kimin kimə qarşı, hansı əsasla və hansı məbləğdə mülki iddia verməsi göstərilməli, həmçinin zərərin ödənilməsi üçün konkret məbləğin və ya əmlakın tutulması barədə xahiş öz əksini tapmalıdır.

Mülki iddia vermək hüququnun əsasını cinayət nəticəsində şəxsə maddi, mənəvi və ya fiziki ziyanın vurulması təşkil edir. Maddi ziyan əmlak xarakterli olub obyektiv kateqoriyadır, həm real əmlak itkisi, həm əldən çıxmış gəlir, həm də vəsait xərcləmə məcburiyyətində ifadə oluna bilər, bir qayda olaraq, dəqiq hesablanması mümkündür. Mənəvi ziyan qeyri-əmlak xarakterlidir və şəxsiyyətin şərəfi, ləyaqəti və ya işgüzar nüfuzuna xələl gətirə biləcək zərəri ehtiva edir, subyektiv xarakterli kateqoriyadır və hesablanması təcrübədə çətinliklər yaradır. Fiziki ziyan şəxsi xarakterlidir, obyektiv kateqoriyadır və insan səhhətinə, sağlamlığına, anatomik bütövlüyünə yönəlmiş zərəri ehtiva edir [1, s.371].

Cinayət prosesində mülki iddia vermək hüququndispozitiv xarakterli hüquq olması belə bir qaydanı şərtləndirir ki, cinayət mühakimə icraatında rəsmi şəkildə mülki iddia verilməyənə qədər cinayət prosesini həyata keçirən orqanlar həmin iddia ilə bağlı hər hansı bir icraat aparmasınlar. Lakin qüvvədə olan cinayət-prosessual qanunvericiliyin sistemli təhlili onu göstərir ki, CPM-in bəzi müddəaları hələ verilməmiş (gələcəkdə verilə biləcək, gələcəkdə veriləcəyi ehtimal edilən) mülki iddianın təmin edilməsi üçün müəyyən tədbirlərin görülməsini yol verilən hesab edir. CPM-də belə müddələrin mövcudluğu ilə mülki iddia məsələsindədispozitivlik prinsipinin tam qüvvədə olması amili isə təcrübədə ciddi fikir ayrılıqlarına səbəb olur. Belə ki, CPM-in 185-ci maddəsinə görə, cinayət mühakimə icraatı zamanı təhqiqatçı, müstəntiq, prokuror və ya məhkəmə mülki iddiaçının, yaxud onun nümayəndəsinin vəsatəti və ya öz təşəbbüsü ilə verilmiş yaxud gələcəkdə qaldırıla biləcək mülki iddianın təmin edilməsi üçün tədbirlər görməlidir. Göründüyü kimi, normada “gələcəkdə qaldırıla biləcək mülki iddia” ifadəsindən istifadə edilməsi belə nəticə çıxarmaq üçün şərait yaradır ki, qanunun tələbinə görə, ibtidai araşdırma orqanı hətta iş üzrə hələ iddia ərizəsi verilməmişdirsə, lakin gələcəkdə cinayət nəticəsində vurulmuş ziyanın əvəzinin ödənilməsi üçün mülki iddianın verilməsi üçün əsaslı ehtimallar varsa, gələcəkdə verilə biləcək mülki iddia üzrə ödəmənin təmin edilməsi üçün tədbirlər görməli, məsələn, müvafiq əmlak üzərinə həbs qoymalıdır və s. Başqa sözlə, istinad edilən maddələr ibtidai araşdırma orqanına mülki iddianın verilmədiyi hallarda da əmlak üzərinə həbs qoyma və gələcəkdə qaldırıla biləcək mülki iddianın təmin edilməsi üçün sair tədbirlərin realizə edilməsinə dair səlahiyyət verir. Çox maraqlıdır ki, Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsinin bu məsələ barədə dəstəklədiyi hüquqi mövqə tamamilə fərqlidir. Bu mövqeyə əsasən, iş üzrə mülki iddianın verilmədiyi hallarda cinayət prosesini həyata keçirən orqan onun təmin edilməsi istiqamətində tədbirlər görməməlidir. Qeyd edilən məsələ ilə bağlı belə bir hüquqi mövqenin müdafiə edilməsi Ali Məh-

kəmənin Bülletenində dərc edilmiş, S.Quliyevin CM-in 134, 186.2.2-ci maddələri ilə təqsirləndirilməsinə dair iş üzrə qərardan aşkar hiss edilir [3, s.14-22]. Həmin qərarın müvafiq hissələrinə diqqət yetirməyi məqsədəuyğun hesab edirik.

Qərardan məlum olur ki, S.Quliyev birinci instansiya məhkəməsinin hökmü ilə CM-in 134 və 186.2.2-ci maddələri ilə təqsirli bilinərək məhkum edilmiş, hökmdə, həmçinin, göstərilmişdir ki, S.Quliyevdən 2500 manat məbləğində pul tutularaq, zərərçəkən N.Hacıyevə ödənilməlidir.

İşin hallarına görə, S.Quliyev öz oğlu A.Quliyevin əkdiyi qarqız məhsulunun aparılmasına mane olmaq üçün əvvəl mübahisə salmış, sonra isə ov tüfəngi ilə A.Quliyevə atəş açaraq onu qəsdən öldürməklə hədələmişdir, növbəti gün, o, yenə də, A.Quliyev tərəfindən yetiştirilmiş qarqız məhsulunun öz kürəkəni N.Hacıyevə məxsus RAF markalı maşına yığıldığını görüb, əlindəki balta ilə avtomobili zədələməklə və alışdırıcı maddə ilə onu yandırmaqla, avtomobili yarasız hala salmış, bununla da, N.Hacıyevə 2500 manat dəyərində xeyli miqdarda ziyan vurub, özgə əmlakını qəsdən məhv etmişdir. Hökm apellyasiya qaydasında mübahisələndirilmiş və Şirvan Apellyasiya Məhkəməsi həmin hökmü dəyişdirmiş - hökmdən “S.Quliyevdən 2500 manat məbləğində pul tutularaq zərərçəkən N.Hacıyevə ödənilsin” müddəası çıxarılmış, onun əvəzinə “Ağcabədi rayon məhkəməsinin qərarı ilə təqsirləndirilən şəxs S.Quliyevin mülkiyyətində olan 11.598.00 manat məbləğində qiymətləndirilən evinin 2500 manat dəyərində olan hissəsinin üzərinə qoyulmuş həbs ləğv edilsin” müddəası əlavə edilmişdir. Apellyasiya Məhkəməsinin arqumenti belə olmuşdur ki, N.Hacıyev Ağcabədi rayon polis şöbəsinin müstəntiqinin qərarı ilə iş üzrə zərərçəkmiş şəxs kimi tanınmış, həmin gündə ona CPM-in 87-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş hüquqlarının izah edilməsi barədə protokol tərtib edilərək zərərçəkmiş şəxs qismində dindirilmişdir. Lakin zərərçəkmiş şəxs N.Hacıyev dindirmə zamanı ifadəsində əmlakına 2400 manat məbləğində ziyan vurulmasını göstərsə də, həmin ziyanı tələb etməsi, habelə mülki iddia vermək istəməsi barədə heç bir fikir bildirməmiş, habelə mülki iddiaçı kimi tanınması barədə vəsatət verməmiş, işdə isə zərərçəkmişin mülki iddiaçı kimi tanınması barədə hər hansı bir qərar olmamışdır. Apellyasiya Məhkəməsi qeyd etmişdir ki, cinayət işi üzrə mülki iddia verilmədiyi halda müstəntiq S.Quliyevin cinayət hərəkətləri ilə N.Hacıyevə vurduğu 2500 manat dəyərində maddi zərəri ödəməkdən qərəzli olaraq boyun qaçırmasına əsaslanaraq onun evinin 2500 manat dəyərində olan hissəsi üzərinə həbs qoyulması üçün məhkəməyə təqdimat verilməsindən ötrü prokuror qarşısında vəsatət qaldırmış və bu vəsatətin qaldırılması ilə CPM-in tələblərini kobud surətdə pozmuşdur. Apellyasiya Məhkəməsi CPM-in 248.1.1-ci maddəsinə münasibət bildirərək qeyd etmişdir ki, “... qanunun mənasına görə mülki iddianın təmin edilməsi məqsədi ilə əmlak üzərinə həbs o halda qoyula bilər ki, cinayət mühakimə icraatı zamanı mülki iddia verilmiş olsun ... əgər cinayət təqibi üzrə icraat zamanı mülki iddia verilməmişdirsə, onun təmin edilməsi üçün də tədbirlər görülməz” [3, s.17].

Cinayət prosesində mülki iddia vermək hüququndan bəhs edərkən, nəzərə almaq lazımdır ki, cinayət mühakimə icraatının gedişatında mülki iddianın verilməmiş olması, heç də o demək deyildir ki, bu mülki iddia mütləq cinayət prosesi daxilində öz həllini tapacaqdır. Məsələ burasındadır ki, cinayət-prosessual qanunvericilik işi həll edən məhkəməyə mülki iddiaya dair mahiyyəti üzrə qərar qəbul etmək səlahiyyəti, yəni mülki iddianı həll etmək səlahiyyəti ilə yanaşı, cinayət prosesində mülki iddianı baxılmamış saxlamaq səlahiyyəti də vermişdir. Əlbəttə, təcrübədə cinayət prosesi çərçivəsində verilmiş mülki iddianın baxılmamış saxlanması mülki iddiaçıların (zərər çəkmiş şəxslərin) narazılığına səbəb olur, lakin əgər mülki iddianın baxılmamış saxlanması qanuni əsaslarla edilmişdirsə, mülki iddiaçıların həmin iddianı mülki mühakimə icraatı qaydasında müdafiə etməkdən başqa yolu qalmır. Məsələn, Ali Məhkəməsinin təcrübəsindən seçdiyimiz işlərin birində zərər çəkmiş şəxs özünün kassasiya şikayətində göstərirdi ki, onun mülki iddiasının baxılmamış saxlanılmasında məhkəmələr düzgün qərar çıxarmamışlar. O, mülki iddianın baxılmamış saxlanılması üçün heç bir əsas olmadığını və çıxarılmış məhkəmə aktlarında da bu barədə heç bir qeyd olmadığını göstərmişdir. Zərər çəkmiş şəxs dəlil kimi göstərmişdi ki, CPM-in 187.1-ci maddəsinin tələbinə əsasən, mülki iddia cinayət təqibi ilə bağlı materialın aid olduğu məhkəmədə həmin materialla birlikdə baxılmalıdır. Zərər çəkmiş şəxsin bu dəlilinə Ali Məhkəmənin Cinayət Kollegiyasının cavabı aşağıdakı kimi olmuşdur: “ ... mülki iddianın baxılmamış saxlanması məsələsi məhkəmələr tərəfindən qanuna müvafiq həll edilmişdir. CPM-in 180.3-cü maddəsinə əsasən, cinayət mühakimə icraatı zamanı verilmiş, lakin məhkəmə tərəfindən baxılmadan saxlanılmış mülki iddia sonradan mülki mühakimə icraatı qaydasında verilə bilər. Həmin Məcəllənin 183.3-cü maddəsinə əsasən, cinayət mühakimə icraatı zamanı mülki iddia yalnız yazılı formada verilə bilər. İddia ərizəsində hansı cinayət təqibi üzrə kimin kimə qarşı, hansı əsasla və hansı məbləğdə mülki iddia verməsi göstərməli, həmçinin zərərin ödənilməsi üçün konkret məbləğin və ya əmlakın tutulması barədə xahiş öz əksini tapmalıdır. Zərər çəkmiş şəxsin məhkəməyə təqdim etdiyi mülki iddia ərizəsində vürülmüş maddi və mənəvi zərərin məbləğlərini təsdiq edən subutlar müəyyən edilmədiyindən iddianın baxılmamış saxlanması barədə məhkəmələrin gəldiyi nəticələr əsaslıdır. Zərər çəkmiş şəxsin sübutlar toplamaqla mülki qaydada yenidən ona cinayət nəticəsində vurulmuş zərərin ödənməsi barədə iddia vermək hüququ qanunla saxlandığından onun mülkiyyət hüquqları pozulmamışdır” [4].

Mülki iddia vermək hüququ kimi, verilmiş mülki iddiadan imtina etmək hüququ da dispoziitiv hüquq kimi qanunla nəzərdə tutulur və təmin edilir. Belə ki, CPM-in 186.1-ci maddəsinə əsasən, cinayət mühakimə icraatı zamanı mülki iddia vermiş şəxs məhkəmə hökm çıxarmaq üçün müşavirə otağına gedənədək cinayət təqibi üzrə icraatın istənilən anında digər şəxslərin hüquqları və qanuni mənafeləri pozulmursa, iddiadan imtina etməyə haqlıdır. Belə bir imtinanın hüquqi nəticəsi isə CPM-in 186.2-ci maddəsində təsbit edilmişdir. Belə ki, təh-

qıqatçı, müstəntiq, prokuror və ya məhkəmə tərəfindən mülki iddiadan imtina edilməsinin qəbulu cinayət mühakimə icraatı zamanı mülki iddia üzrə icraata xitam verilməsinə səbəb olur və müvafiq şəxsləri cinayət mühakimə icraatında təkrar iddia vermək hüququndan məhrum edir.

İstinadlar:

1. Abbasova F.M. Cinayət prosesi. Dərslük. Ümumi hissə. Yenidən işlənmiş 2-ci nəşr. Bakı: Zərdabi LTD, 2015.

2. Abbasova M.N. Cinayət mühakimə icraatında əmlak məsələlərinin həlli zamanı qanunvericiliyin tətbiq edilməsinintəkmilləşdirilməsi yolları. Hüquq üzrə fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi almaq üçün təqdim edilmiş dissertasiyanın Avtoreferatı. Bakı, 2016.

3. Azərbaycan Respublikasının Ali Məhkəməsinin Bülleteni, 2010, № 2.

4. Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin Cinayət Kollegiyasının 1(102)-72/2012 №-li iş üzrə 17 yanvar 2012-ci il tarixli qərarı.

О ПРАВЕ НА ПОДАЧУ ГРАЖДАНСКОГО ИСКА В КАЧЕСТВЕ ЭЛЕМЕНТА ПРИНЦИПА ДИСПОЗИТИВНОСТИ В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ

Гахраман Джафаров *

Резюме

Право на подачу гражданского иска является одним из прав диспозитивного характера в уголовном процессе. Во время уголовного судопроизводства гражданский иск может быть предъявлен в любой момент с начала уголовного преследования до начала судебного следствия. Гражданский иск может быть предъявлен одновременно с подачей заявления о совершенном преступлении или соответствующей жалобы. Гражданский иск по время уголовного судопроизводства предъявляется обвиняемому или лицу, на которого может быть возложена имущественная ответственность за деяние обвиняемого. При необходимости уточнения основания гражданского иска и суммы искового требования соответствующее физическое или юридическое лицо вправе внести в свой гражданский иск дополнения и изменения до начала выступлений сторон уголовного процесса в судебном рассмотрении.

Ключевые слова: *уголовный процесс, право, диспозитивность, гражданский иск, анализ, закон.*

ABOUT THE RIGHT FOR SUBMISSION OF THE CIVIL SUIT AS AN ELEMENT OF THE PRINCIPLE OF DISPOSITIVITY IN CRIMINAL PROCEEDINGS

Gahraman Jafarov *

Abstract

The right for submission of the civil suit is one of the rights of dispositive character in criminal proceedings. During criminal proceedings the civil suit can be made at any time since the beginning of criminal prosecution prior to judicial examination. The civil suit can be made

---

* Доктор философии по праву, доцент кафедры уголовного процесса Бакинского государственного университета

* Ph.D, Baku State University

along with filing of application about the committed crime or the corresponding complaint. The civil claim on time of criminal proceedings is made to the defendant or the person on whom property responsibility for act of the defendant can be conferred. In need of specification of the basis of the civil suit and the sum of the claim requirement the corresponding natural or legal entity has the right to make to the civil suit additions and changes prior to the performances of the parties of criminal proceedings in judicial review.

Keywords: *criminal proceedings, right, dispositivity, civil suit, analysis, law.*